

**Robert Belot. *Lucien Rebatet. Un itinéraire fasciste*. Seuil
Etienne de Montety. *Thierry Maulnier*. Julliard**

De memoires die Lucien Rebatet in 1942 publiceerde onder de titel *Les décombres*, leverden hem twee dingen op, zij 't niet tegelijkertijd: een bestseller en een doodvonnis. Ruim 65.000 exemplaren werden verkocht van het vuistdikke boek, maar dat hadden er volgens zijn uitgever makkelijk 200.000 kunnen zijn, als de papiervoorraad toereikend was geweest. Een verbijsterend succes, en dat zullen - gezien de wendbaarheid van de menselijke geest - ook zijn talloze lezers hebben gevonden, toen zij vier jaar later uit de krant vernamen dat de schrijver wegens landverraad ter dood was veroordeeld.

Zijn doodvonnis had Rebatet overigens niet alleen aan *Les décombres* te danken. Met Brasillach, Drieu la Rochelle en Céline was hij een van de literaire gezichten van de Franse collaboratie. Hij maakte, evenals Brasillach, deel uit van de equipe van het beruchte blad *Je suis partout*, dat tijdens de bezetting openlijk de kant van Duitsland koos, fel tegen het verzet ageerde en zich te buiten ging aan een ongeremd antisemitisme. Dat laatste was vooral Rebatets specialiteit, zoals ook uit *Les décombres* blijkt. In dit giftige pamflet spat de jodenhaat zo schaamteloos van de pagina's, dat Jean-Jacques Pauvert in 1976 een heruitgave niet zonder drastische coupures aandurfde.

Maar wat is Rebatet zonder antisemitisme? Een groot polemisch talent, meende Pauvert, niet helemaal ten onrechte. Een probleem was alleen dat dit talent bij voorkeur op de joden werd losgelaten, zodat een heruitgave zonder de meest stuitende antisemitische passages het moeilijk kon aantonen. Pauvert had destijds beter van zijn project kunnen afzien, wat niet wil zeggen dat men Rebatet helemaal dient te mijden, zoals critici en historici tot nu toen hebben gedaan. Hoe onterecht dat is geweest, laat Robert Belot zien in zijn pas gepubliceerde biografie, tevens de eerste serieuze studie die aan Rebatet en diens - voor de kennis van het Franse fascisme onmisbare - werk is gewijd.

Binnen het rechtse landschap van de Franse oorlogstijd behoorde Rebatet tot de collaboratie; dit ter onderscheiding van het in *Les décombres* onbarmhartig aangevallen Vichy-regime, waarvoor Charles Maurras en zijn Action Française de ideologische munitie leverden. Terwijl zij, gevoed door een traditionele germanofobie, vasthielden aan een strikt Frans nationalisme, zetten Rebatet en zijn kameraden tijdens de bezetting al hun kaarten op het Derde Rijk en waren bereid daarvoor zelfs de illusie van nationale autonomie op te geven. In de praktijk maakte het niet zoveel verschil, want na 1942 verzandde ook Maurras in de collaboratie; maar er bestond wel een - door de betrokkenen heftig gecultiveerd - ideologisch onderscheid.

Zo was het niet altijd geweest. Want net als Brasillach en zoveel andere collaborateurs was Rebatet, aan het begin van de jaren dertig, zijn carrière gestart in de gelederen van de Action Française. In het gelijknamige dagblad van de beweging en in allerlei verwante tijdschriften schreef hij kritieken over muziek en film. Kritieken die blijk gaven van een onafhankelijke en ook modernistische smaak. Rebatet prees Stravinski, Schönberg, Berg, hij hield van Amerikaanse gangsterfilms en was verrukt

van Walt Disney's *Sneeuwitje en de Zeven Dwerfen*.

Volgens Belot ligt hier al de kiem van de latere dissidentie, want voor de rigide classicist Maurras (die doof was en nooit naar de bioscoop ging) verdiende alles wat Rebatet bejubelde voornamelijk afkeuring. In *Les décombres*, dat ook een persoonlijke afrekening met de Action Française bevat, zou hem dit conservatisme worden ingepeperd. Op moderne kunst en literatuur, schrijft Rebatet, reageerde Maurras als 'een oude mejuffrouw die schrikt van een wat ruwe schildering van de werkelijkheid'.

Ook zijn reactie op de befaamde rellen van 6 februari 1934 viel tegen. 'Ik houd er niet van dat men zijn koelbloedigheid verliest', zou Maurras hebben geantwoord, toen Rebatet en enkele andere jonge heethoofden hem probeerden duidelijk te maken dat het uur van de rechtse revolutie geslagen had. De datum markeert het begin van de politieke tweespalt. Hoewel het voor mei 1940 niet tot een openlijke breuk zou komen (daarvoor bleef het prestige van de oude 'meester' te groot), begon een belangrijk deel van zijn jeugdige aanhang een andere kant op te kijken. Naar het fascistische Italië en naar het nationaalsocialistische Duitsland, waar de verlangde revolutie werkelijkheid was geworden en niet tot vrome wensen beperkt bleef.

In eigen tijdschriften als *Je suis partout*, *Combat* en *L'insurgé* leefden zij hun revolutionaire gezindheid uit. Extremistisch en onverzoenlijk, vooral nadat Frankrijk in 1936 een Volksfront-regering had gekregen. Tegen de 'joodse republiek' van Léon Blum was geen belediging of scheldwoord te grof. Een echte Fransman was volgens Rebatet te herkennen aan het schaamrood op de kaken, wanneer hij een soldaat voor 'een Blum' het geweer zag presenteren. In antisemitische verblinding geloofde hij dat het grootste gevaar voor Frankrijk niet door het zich herbewapenende Duitsland werd belichaamd, maar door de 'joodse' democratie in eigen land.

Tot de 'nonconformistische' dissidenten van de Action Française behoorde in deze jaren ook Thierry Maulnier (pseudoniem van Jacques Talagrand), over wie eveneens een eerste biografie is verschenen. Hij was een heel andere figuur dan de gesjeesde rechtenstudent en tamelijk vulgaire polemist Rebatet. Opgeleid (net als zijn vriend Brasillach) aan Frankrijks elite-school, de École Normale Supérieure, briljant essayist en criticus, schrijver van erudiete studies over Nietzsche en Racine, kwam hij niettemin een tijdlang in hetzelfde politieke vaarwater terecht.

Ook hij begon zijn journalistieke carrière - als literair criticus - bij de Action Française, werkte mee aan *Je suis partout*, zij 't alleen vóór de oorlog, was teleurgesteld over Maurras' reactie in 1934, en ging op zoek naar een eigen revolutionair 'sociaal nationalisme'. Hoe dicht hij daarbij in de buurt kwam van het Duitse nationaalsocialisme mag blijken uit het voorwoord dat hij - al in 1933 - schreef bij de Franse vertaling van Moeller van den Brucks *Das dritte Reich* uit 1922. Niet het boek van een 'jonge nazi die zelfmoord had gepleegd om de eer van zijn partij te redden', zoals Maulniers biograaf Etienne de Montéty abusievelijk vermeldt, maar wel een boek dat men (getuige alleen al de titel) in nazi-kringen aandachtig had gelezen.

In dit voorwoord schrijft Maulnier dat de Franse jeugd veel van haar Duitse leeftijdgenoten zou kunnen leren en ook bekend hij meer verwantschap te voelen met

een 'Duitse nationaal-socialist' dan met een 'Franse pacifist'. Achteraf gezien een nogal ironische uitspraak, want in de loop van de jaren dertig zouden juist dissidenten als Maulnier en Rebatet zich ontwikkelen tot overtuigde pacifisten. Het ging alleen om een pacifisme dat niets met vredelievendheid te maken had. Pacifistisch waren deze jonge fascistten (ook al noemden ze zich meestal niet zo) uitsluitend omdat zij geen oorlog met Duitsland wensten, die immers het risico van een democratische overwinning in zich droeg.

Het plaatste hen, zoals Rebatets biografie betoogt, in een hopeloze situatie, een impasse, waarvoor na de nederlaag alleen de collaboratie een uitweg leek te bieden. Frankrijk lag, als gevolg van interne degeneratie, democratische anarchie en joods sloopwerk, in puin - de 'décombres' uit de titel van Rebatets memoires. Opperuimd konden die slechts worden, als de Fransen bereid waren zichzelf te verloochenen ten gunste van een supranationale, racistische ideologie als het nationaalsocialisme, wat in feite neerkwam op een willoze uitlevering aan Hitler-Duitsland.

Hoewel hij in 1938 een boek had geschreven met de titel *Au-delà du nationalisme*, wenste Maulnier nooit zover te gaan. Wat dit betreft bleef hij dicht bij Maurras; hij deelde diens classicisme en nostalgie naar de zeventiende eeuw van Racine en Louis XIV. Dezelfde harmonie, verwachtte hij, zou Frankrijk in de toekomst kunnen terugvinden, nadat het van zijn democratische dwalingen was teruggekeerd. Een sterke staat, die de maatschappelijke tegenstellingen zou weten te verzoenen zonder ze te ontkennen - dat was het ideaal waarop Maulnier zijn hoop had gevestigd. Een Frans ideaal, niet een imitatie van buitenlandse voorbeelden.

Alleen door in zijn beschouwingen het niveau van de abstractie niet of nauwelijks te verlaten, lukte het Maulnier in dat ideaal te blijven geloven. Zijn teksten hebben, ondanks het af en toe doorbrekende verlangen naar geweld en gevaarlijk leven, iets steriels, omdat ze nooit in een concrete politieke keuze uitmondten. Door Brasillach en Rebatet werd hem dat verweten. In *Les décombres* lezen we dat bij Maulnier weliswaar alle 'gemeenplaatsen van de antidemocratische literatuur' aanwezig zijn, maar dat een en ander steeds 'voldoende duister' is opgeschreven 'om hem het respect op te leveren van de braverds die geloven dat men hen leert denken als ze zich vervelen'.

Helemaal ongelijk had Rebatet niet, al zijn de beschuldigingen van 'gaullisme' en 'anglofilie', die ook in zijn boek worden geuit, bepaald overdreven te noemen. Na de bevrijding kwamen ze Maulnier echter goed van pas, toen van de kant van het communistische verzet bezwaar werd gemaakt tegen zijn blijvende aanwezigheid in de pers. De toorn van Rebatet hielp hem de tijd van de zuiveringen zonder kleerscheuren te doorstaan, hoewel hij tot in 1944 was blijven publiceren in het dagblad van de toen al lang op het verkeerde pad geraakte Action Française.

Theorie en abstractie lonen, zo bewijst de carrière van Thierry Maulnier, die na 1945 samen met Raymond Aron in de liberaalconservatieve *Figaro* een van de meest consequente tegenstanders werd van Sartre en diens communistische engagement. In 1964 zou het hem zelfs een zetel in de Académie Française opleveren. Een schril contrast met het doodvonnis van Lucien Rebatet. Maar dat hij niet rancuneus

was, had Maulnier toen al ruimschoots getoond, door zich - ondanks alle beledigingen aan zijn adres in *Les décombres* - in te zetten voor het gratieverzoek dat het doodvonnis uiteindelijk veranderde in levenslang, met als gevolg dat Rebatet in 1952 weer op vrije voeten kwam.

Ook in zijn biografie komt Maulnier er goed vanaf, veel beter dan de inderdaad weinig innemende Rebatet, van wiens persoon en ideeën Belot zich uitdrukkelijk distantieert. Bij Montéty is van zo'n distantie niets te merken, maar dat blijkt voor de biografie toch geen zegen te zijn. De kennelijke affiniteit van de biograaf gaat namelijk niet gepaard met grote diepgang, zodat bijvoorbeeld Maulniers antidemocratische gedachtegoed uit de jaren dertig - wellicht uit een behoefte aan vergoelijking - veel te weinig serieus wordt genomen. Van Rebatet neemt zijn biograaf alles serieus en dat leidt tot een studie die - dankzij analytisch vernuft en gevoel voor nuance - niets oppervlakkigs heeft.

Van rechtvaardigheid spreken zou ongepast zijn, Rebatet en Maulnier (zij overleden in resp. 1972 en 1988) zal het ook koud laten, maar te oordelen naar de kwaliteit van deze biografieën, die samen mooi demonstreren tot wat voor tegenstrijdige bestemmingen het Franse fascisme kon leiden, verdient een doodvonnis in 1946 de voorkeur boven de Académie Française in 1964.

(de Volkskrant, 9-9-1994)